

Panel III: YÖK'ün Yetki Devre Sonrası Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme Programları

Sezgin Vuran

Necdet Karasu

Hatice Bakkaloğlu

10.08.2020 tarihli Yükseköğretim Genel Kurulu toplantısında öğretmenlik programlarına ilişkin 12.04.2018 tarihli Yükseköğretim Genel Kurulu kararı iptal edilmiş ve öğretmenlik programlarındaki derslerin, müfredatın ve kredilerin belirlenmesi yetkisi üniversitelerin eğitim fakültelerine devredilmiştir. Bu toplantıda öğretmenlik programları belirlenirken; “(a) Ders kategorileri ile ilgili “Alan Eğitimi Dersleri, Öğretmenlik Meslek Bilgisi Dersleri ve Genel Kültür Dersleri" şeklindeki gruplandırmanın göz önünde tutulması (Alan Eğitimi Dersleri %45-50; Öğretmenlik Meslek Bilgisi Dersleri %30-35 ve Genel Kültür Dersleri %15-20 olmak koşuluyla) ve (b) Ayrıca “ders sayısı, ders saati / kredi sayısı ve yoğunluğu" konusunda da yine bu gruplandırmadaki sıralamaya dikkat edilmesi” şartlarının karşılanması gerektiği belirtilmiştir. Üniversiteler bu bağlamda çalışmalarını sürdürerek programlarını hazırlamışlardır.

Bu panelde Özel Eğitim Öğretmenliği Programını hazırlayarak uygulamaya koyan üç üniversitenin (Anadolu, Gazi ve Ankara) program geliştirme çalışmaları ele alınacaktır. Panel aracılığı ile hem program geliştirme çalışmalarının paylaşılması hem de henüz program geliştirme çalışmalarını tamamlamayan bölümlere farklı bakış açılarının sunulması amaçlanmıştır. Panelde ayrıca program hazırlanırken ve uygulanırken karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerileri de ele alınacaktır.

Anadolu Üniversitesi Örneği

Öğretmen yetiştirme programlarının en önemli sorumluluğu “nitelikli” öğretmen yetiştirmektir. “Nitelikli” öğretmen yetiştirmenin temel koşullarından biri, öğretmenlerin “mesleki yeterliklere” dayalı olarak yetiştirilmesidir. Ülkemizde öğretmen yetiştirme programlarından mezun olan öğretmenler, yaygın olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı okullarda istihdam edilmektedir. Özel eğitim Öğretmenleri ise MEB'e bağlı Özel Eğitim Hizmeti veren okul ve sınıflarda yanı sıra özel sektörde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde istihdam edilmektedirler.

1983 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü içerisinde ÖZEP olarak açılıp, 1989-1990 öğretim yılı başında ayrı bölüm statüsü kazanan Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü'nde 37 yıldan bu yana her yıl mezun verilmektedir. Yaklaşık 41 yıllık süreç içerisinde 1990 yılına kadar mezunlar ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENİ olarak mezun olmuş, iki temel yetersizlik alanında eğitim almışlardır. 1990'dan itibaren yetersizlik alanına özgü öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır. Başlangıçta programlar şimdi olduğu gibi bölüm öğretim elemanları tarafından hazırlanmış ve ilgili kurul ve kurumlara önerilmiştir.

1998 yılında program hazırlama YÖK tarafından ele alınmış ve ilgili alanın öğretim elemanlarını görevlendirme yoluyla programlar hazırlanmıştır. Bu programlar Zihin Engellilerin Eğitimi, İşitme Engellilerin Eğitimi ve Görme Engellilerin Eğitimi olmak üzere üç yetersizlik alanına ilişkindir. 2006 yılında yetersizlik temelli programlar YÖK tarafından aynı şekilde güncellenmiştir. Bu programlarda öğretim elemanlarının yeterlik temelli program hazırladıkları programlar incelendiğinde görülmektedir. Tüm bölümlerde programlar yetersizlik alanında uzman öğretmenler yetiştirmek amacıyla hazırlanmıştır. MEB'de yaşanan istihdam sorunları nedeniyle 2016-2017 öğretim yılında Programlar tekrar “Özel Eğitim Öğretmenliği Programına” dönüştürülmüştür. Bu karardan sonra YÖK tarafından iki kez öğretim elemanlarını bir araya getirilerek Programlar hazırlanmıştır. Hazırlatıldığı dönemde

bu programlar çok fazla eleştirilmiştir. Bunun üzerine YÖK 2018 yılında tüm eğitim fakültesi programlarının oluşturulmasını bölümlere bırakmıştır. Bu karardan sonra bazı üniversiteler programlarını kendileri hazırlamışlar ve uygulamaya başlamışlardır. Bazıları ise YÖK'ün daha önce önerdiği programı aynen ya da modifiye ederek uygulamışlardır. Bu açıklamalardan sonra; Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı 2021-2022 öğretim yılında tüm bölümlerin programlarını yenilemesi kararı almıştır. Bu karar sonrası bölüm kurulu ve üniversitemizin diğer birimlerinde görev yapan özel eğitim alanı öğretim elemanları olarak,

1. Daha önce YÖK tarafından önerilen programlara itiraz ederek YÖK'e sunulan alternatif programa dönülmüş ve yeniden incelenmiştir (Bu programın hazırlık sürecine konuşmada yer verilecektir.)
2. Özel eğitim öğretmenleri ve öğretmen adayları ile yapılan araştırmaları gözden geçirilmiştir.
3. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesini incelenmiştir (Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2015).
4. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen Öğretmenlik Mesleği Yeterlilikleri (MEB, 2017) incelenmiştir.
5. Özel Eğitim Öğretmeni Mesleki Yeterlilikleri olarak belirlenen (sümen altında kalan) yeterlilikleri incelenmiştir.
6. Programın çekirdeğindeki dersler neler olmalı bunları belirleyip ekleme ve çıkarmalar için tüm öğretim elemanlarımızdan görüş talep edilmiştir.
7. Görüşleri yansıttığımız çekirdek program için Bölüm Kurulumuzla yüzyüze görüşmeler yapılmış ve yeterlilikler çerçevesinde programın "olmazsa olmaz olarak ortak karara vardığımız" temel dersler belirlenmiştir (programın zorunlu dersleri oluştu).
8. Mezunlarımızın istihdam edildikleri kurumlarda en çok karşılaştıkları yetersizlik grupları ve düzeylerini dikkate alarak, bu yetersizlik gruplarında uzman öğretim elemanlarımızdan, kanıt temeli ya da bilimsel temeli olan öğretim yöntemlerine yönelik ders önerileri alınmıştır.
9. Şimdiye değin programlarda olmayan ancak teknolojinin gelişmesi ile öğretmen adaylarımızın fikirlerinin ve becerilerinin olması gereken dersler belirlenmiştir.
10. Böylece çok sayıda ders içeren seçimlik ders havuzu oluşturulmuştur.
11. Ders içerikleri orta-ağır zihin ve OSB olan öğrenciler, işitme ve görme kayıplı öğrencilere uygulanan müfredatlar dikkate alarak hazırlanmıştır.
12. Program 2022-2023 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur.

İki yıldır uygulanan ve daha önceki öğrencilerimizin de intibak ettirildiği programın sonuçları henüz alınmamıştır. Ne var ki zorunlu şartlar nedeniyle iyi gitmeyen durumlar oluşmuş ve oluşmaya da devam etmektedir. Bu durumlar nelerdir? Ve Programı nasıl etkilemektedir? Nasıl değiştirilebilir? Öneriler neler olabilir? Değişen ve gelişen teknoloji çağında programa neler eklenebilir? Hangi boyutları neden sıkça güncellemek gerekir? gibi sorulara yanıt aranacaktır.

Gazi Üniversitesi Örneği

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü lisans programının değişim süreci Gazi Eğitim Fakültesi kurul kararı ile Güz, 2020'de başlamıştır. Tüm bölümlerin toplu olarak çalışmalarına başlaması istenmiş, Fakülte bazında ortaklıkların da oluşturulması sağlanarak bölümler tarafından arzu edilen değişikliklerin geliştirilerek önerilmesi istenmiştir. Bu bağlamda, Özel Eğitim Bölümü öncelikli olarak kendi içinde akademik kurulunu toplayarak bir çalışma planı geliştirmiş, aynı zamanda fakülte bazında gerçekleştirilen toplantılara katılmak üzere ilgili komisyonunu da tespit etmiştir. Tüm bu çalışmalar içinde geliştirme kriterlerini Bölüm geleneği, akademik alanyazın incelemeleri, yurtdışı örneklerin incelenmesi, dış paydaş görüşlerine dayanan Fakülte tarafından sağlanan veriler, Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yeterlilikleri Belgesi, Millî Bakanlık ilgili diğer belgeleri ve Türkiye Yüksek Öğretim

Yeterlikler Çerçevesi bağlamında bölüm öğretim elemanlarının kişisel yansıtılmalarının da içerileceği bir karar alma süreci oluşturulmuştur. Tüm bu süreçte YÖK tarafından önceki yıllarda geliştirilmiş ve talep edilen Bologna Sürec ve AKTS düzenlemeleri de dikkate alınmıştır.

Karar alma sürecinde toplamda 8 geniş katılımlı ve 25 saati aşan toplantı gerçekleştirilmiştir. Bölüm başkanı tarafından gerçekleştirilen görevlendirmelerle dış örnekler, alanyazın örnekleri ve ilişkili diğer konulara dair çalışan öğretim elemanlarının bilgilendirmeleri alınmış, öğretim elemanlarının bölüm başkanı moderasyonu dahilinde önceki yıllardaki programlar, güçlü ve geliştirilmesi gereken yanları ve yaşanan sorunlar üzerine görüşleri odak grup formatında kayda alınmıştır. Tüm bu veri, bilgi ve tecrübe biriktiriminin ardından öneriler dinlenmeye başlanmış, kuruluştan bu yana esas alınan “yeterlik” temelli öğretmen yetiştirme programının geliştirilmesi için ders önerileri, dönem önerileri ve içerik önerileri de dinlenerek uygun öğretim elemanından ders programının geliştirilmesi istenmiştir. Son toplantılarda bu öneriler üzerinden giderek görüşler alınmış, programın son hali bölüm başkan ve yardımcıları tarafından istenen formata sokularak değerlendirme için sunulmuştur.

Ankara Üniversitesi Örneği

YÖK yetki devrinin gerçekleşmesinin ardından Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde öğretmen yetiştirme lisans programları geliştirme çalışmalarına ilişkin gelişmeler bir toplantıda görüşülmüş ve daha sonra Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile “Eğitim Öğretimi Geliştirme (EÖG) Komisyonu” kurulmuştur. Komisyon, program geliştirme çalışmalarına ilişkin fakültede lisans programı olan bölümlerle bir toplantı gerçekleştirerek ilkeler ve kararları belirlemiştir. EÖG Komisyonu lisans programlarının geliştirilmesinde aldığı kararları ve ilkeleri bölümlere duyurarak çalışmalarını; (a) Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Süreci, (b) Dünya’da Öğretmen Eğitimi Programları ve (c) Öğretmen Eğitimi Programlarının Mevcut Durumunun Analizi ve İhtiyaç Belirleme olmak üzere üç iş paketi çerçevesinde yürütülmesi kararını almıştır. İş paketlerinden (a) ve (b) fakülte tarafından oluşturulan iki ayrı komisyonca gerçekleştirilirken (c) iş paketi için anabilim dallalı bazında çalışmalar planlanmıştır.

Bu kapsamda Özel Eğitim Bölümü Zihin Engeliler Öğretmenliği Anabilim Dalı tarafından öncelikle Amerika, İngiltere, Avustralya olmak üzere farklı ülkelerdeki öğretmen yetiştiren fakültelerin lisans programlarını incelenmiş ve bir toplantıda bu programların farklılaşan ve ortak yönleri tartışılmıştır. Bu toplantıda aynı zamanda programda halihazırda verilmekte olan derslerin içeriği görüşülmüş ve yurt dışındaki programlar ile karşılaştırılmıştır. Daha sonra (c) iş paketine ilişkin çalışmalar planlanmış ve yürütülmüştür. Bu çalışmalar; (1) ulusal ve uluslararası alanyazın taramasının yapılması; (2) 3. ve 4. sınıf öğrencileri, son beş yılda mezun olan öğrenciler ve anabilim dalı öğretim elemanlarımız ile yürütülecek odak grup görüşme formlarının oluşturulması; (3) 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile son beş yılda mezun olan öğrencilerin görüşlerini almak üzere ders içeriklerine ilişkin anketlerin oluşturulması; (4) ve odak grup görüşme formlarının ve anketlerin pilot uygulamasının yapılması; (5) anketlerin uygulanması ve odak grup görüşmelerinin yürütülmesi, deşifrelerinin/analizlerinin yapılması ve bulgularının yazılmasıdır.

Bu çalışmaların ardından taslak program hazırlanırken; EÖG Komisyonunun Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Süreci ve Dünya’da Öğretmen Eğitimi Programları Alt Komisyonlarının çalışmalarının yanı sıra (a) 10.08.2020 tarihli Yükseköğretim Genel Kurulu toplantısında müzakere edilen ve kabul edilen ilkeler; (b) Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2015); (c) Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen Öğretmenlik Mesleği Yeterlilikleri (MEB, 2017); (d) Özel Eğitim Bölümü Program Yeterlilikleri; (e) EÖG Komisyonunun ilkeleri ve kararları ve (f) odak grup görüşmeleri ve anketlerden elde edilen bulgular göz önünde bulundurulmuştur.

Taslak program Özel Eğitim Bölümü Akademik Kurulundaki görüşmelerden sonra EÖG Komisyonunda fakülteadaki tüm anabilim dallarının katıldığı toplantılarda tartışılarak nihai haline getirilmiştir. Hazırlanan program 2022-2023 Eğitim-Öğretim yılında uygulamaya konulmuştur. Program hakkında hazırlanan anketler aracılığıyla her dönemin sonunda veri toplanmaktadır.